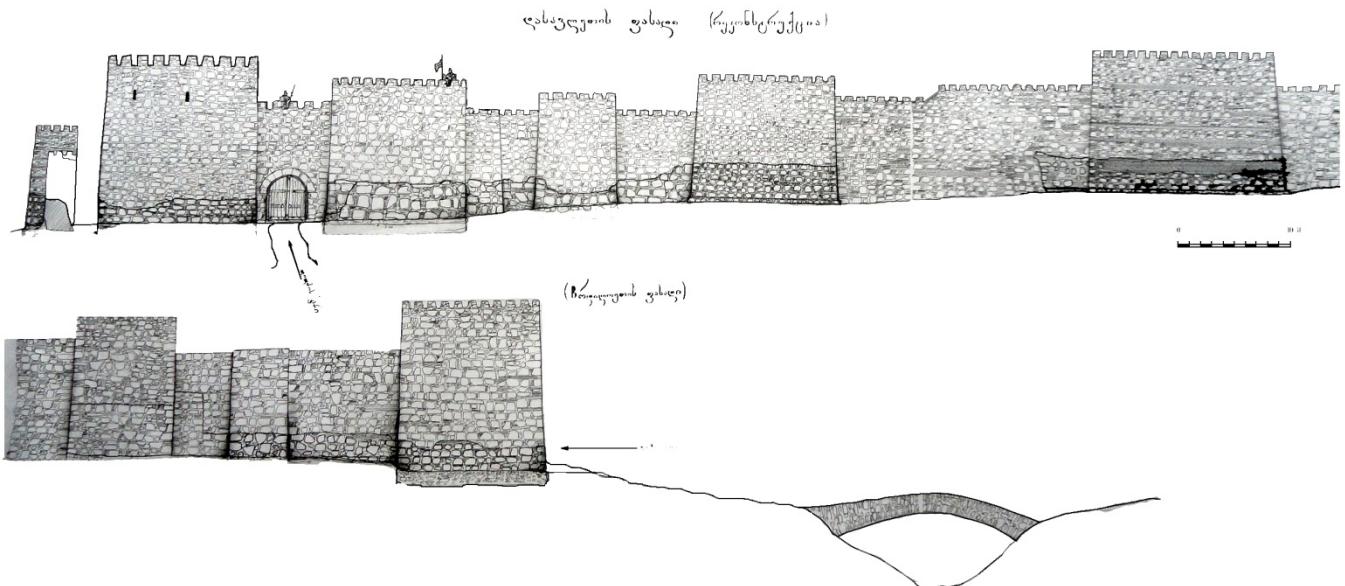

თბილისი, პუშკინის ქუჩაზე არსებული შენობა-
ნაგებობების რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებით
ჩატარებული არქეოლოგიური სამეთვალყურეო
სამუშაოების

ა ნ გ ა რ ი შ ი

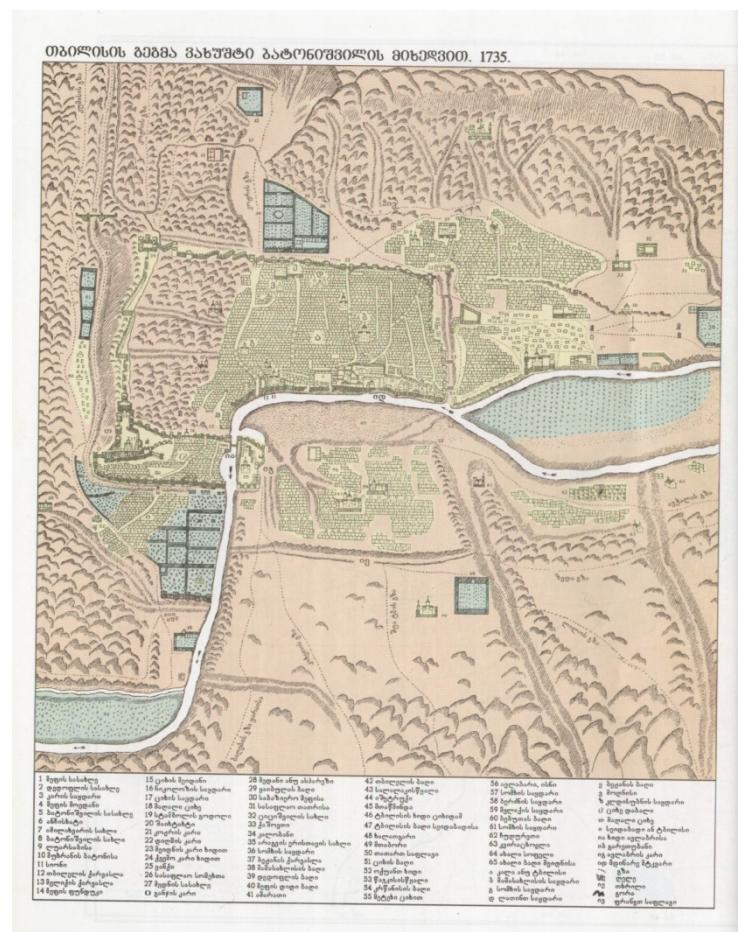
შემსრულებელი:

არქეოლოგი,

ისტორიის დოქტორი მერაბ ძეველაძე

2012 წლის ზაფხულში, თბილისში, პუშკინის ქუჩაზე არსებული შენობა-ნაგებობების რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებული მიწის სამუშაოებისას ძველი თბილისის გალავნის (კედლები, კოშკები) ნაშთი აღმოჩნდა. გამოვლენილი გალავანი ბარათაშვილის ქუჩაზე ადრე გამოჩენილი და აღდგენილი გალავნის გაგრძელებას წარმოადგენს.

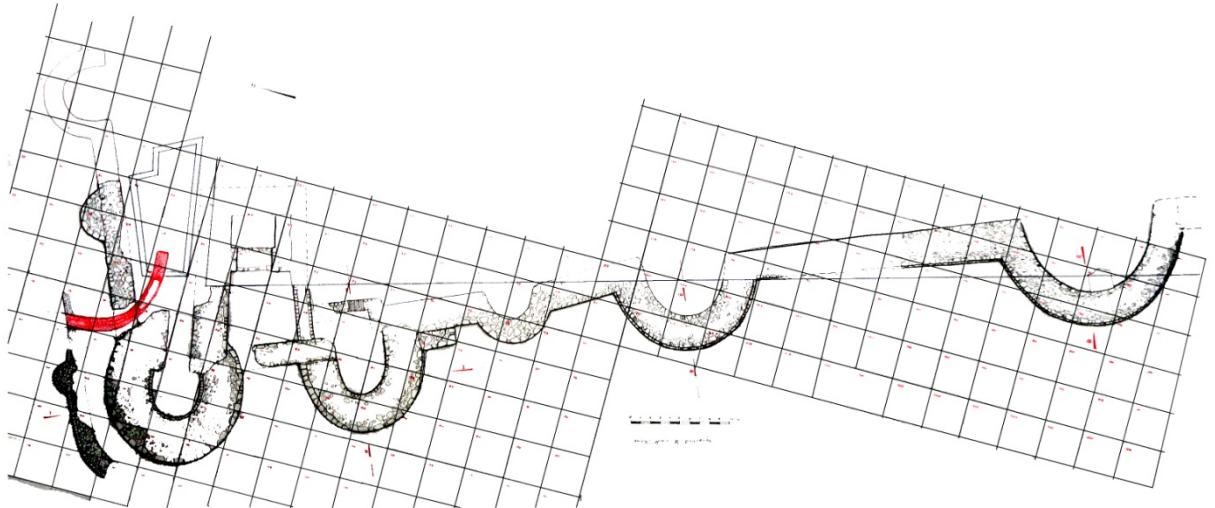
გალავნის არსებობის შესახებ ისტორიკოსებმა და არქეოლოგებმა იცოდნენ და ვარაუდობდნენ კიდევ რომ ამ ადგილას ცნობილი “დიღმის კარი” უნდა ყოფილიყო გამართული. ვარაუდი გამართლდა, აღმოჩნის ადგილას მართლაც დაფიქსირდა ე.წ. “დიღმის კარი”.

თბილისის განვითარების ფონდის ხელშეწყობით ძეგლზე არქეოლოგიური სამუშაოების მეთვალყურეობა დაევალა არქეოლოგს – ისტორიის დოქტორს მერაბ ძეგლაძეს.

ველზე – პუშკინის ქუჩაზე, არქეოლოგიური სამეთვალყურეო სამუშაოები, მერაბ ძეგლაძის მიერ, შესრულდა 2012 წლის აგვისტო-სექტემბერში.

არქეოლოგიური მეთვალყურეობის პროცესში გაიწმინდა 110 მეტრის სიგრძის გალავნის ნაწილი რომლის კედელშიც 5 სხვადასხვა ზომის კოშკი გამოჩნდა.

კოშკი №1

პირველი კოშკი, მომცრო ზომის მონაკვეთიანი გალავნის კედლით, რომელიც კვეთს ვერცხლის ქუჩას, უერთდება ბარათაშვილის ქუჩაზე არსებულ გალავნის კედელს.

კოშკი ოვალური ფორმისაა. გარეთა მაქსიმალური დიამეტრი 14 მ-ია; გალავნის კედლებთან -11,5 მ. შიდა დმ.- 4,6 მ. კედელი საკმაოდ განიერია – საშუალოდ 4,5 მ-ია. კოშკი გარეთა მხარე – ხვისკენ გაწეულია დაახლოებით 11 მ-ზე.

კოშკის გამოჩენილი ზედაპირი თანამედროვე ზედაპირიდან (ასფალტიდან) დასავლეთ ნაწილში 2,4 მ-ის სიღრმეზე, ხოლო აღმოსავლეთ ნაწილში – 0,6 მ-ის სიღრმეზე გამოჩნდა.

საფასადე კედლები ნაშენია, ძირითადათ, ქვიშაქვის ოთხკუთხა ფორმის სხვადასხვა ზომის ქვებისაგან, შიგადაშიგ რიყის ქვებიც ურევია (განსაკუთდებით ქვედა-ფუნდამენტის ნაწილში), ხოლო ქვების მწრივების ჰორიზონტალურობის გასასწორებლად ბრტყელი აგურები და მათი ნატეხებია გამოყენებული. კედლების შიდა მხარე სხვადასხვა სახის უფორმო ქვებით (“ხურდით”) არის შევსებული.

შემაკავშირებელი მასალა კირხსნარია.

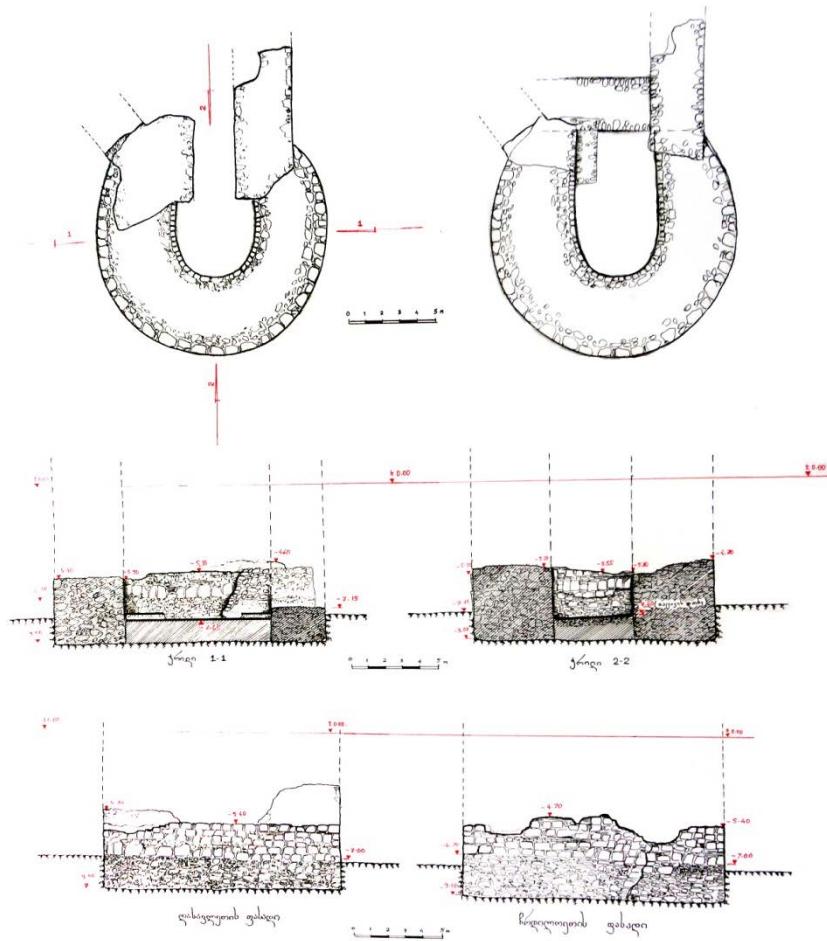
კოშკის დასავლეთ ნაწილში ვიწრო შესასვლელია: სიგსნე -2,3 მ.; შემორჩენილი სიგრძე -5,8 მ.

კოშკის შიდა მხრიდან კედელში (ზედა დონეზე) გამოყენებული “ქართული აგური”-ს განაზომები: 24 X 24 X 5; 23 X 23 X 4,5; 22,5 X 23 X 4,5; 24 X 24 X 4; 23,5 X 23 X 4,5 სმ.

შედარებით ქვედა დონეზე აგურები გაცილებით მოზრდილია : 34 X 34 X 5 სმ.

კოშკი ამოვსებულია მიწით, ქვებით, სხვადასხვა დროის აგურის ნატეხებით, საქონლის ძვლებითა და თიხის ჭურჭლის ნატეხებით.

კოშკი მნიშვნელოვნათაა გაბზარული. ორგორც ჩანს, ხევის მხარის ნაწილია დაწეული.

კოშკი №2

პირველი კოშკიდან 12 მ-ის დაშორებით მეორე კოშკია აშენებული. ეს კოშკიც (გოდოლი) საკმაოდ მოზრდილი ზომისაა. შვერედ ამ ორ გოდოლს შორისი

ადგილი წარმოადგენს ძველი თბილის-ციხექალაქის “დიდმის კარს”. გალავანს შიგნით მდებარე პუშკინის ქუჩის №25 სახლის სარდაფში დაფიქსირდა ამ კარიბჭის შესასვლელის კედლების ნაშთები.

ეს კოშკი ოვალური ფორმისაა. გარეთა დიამეტრი დაახლოებით 12 მ-ია., შიდა – 4,5 მ. კედლის სისქე – 3-4 მ-ია. ნაშენია ქვიშაქვის ოთხკუთხა არათანაბარი ზომების ქვებისაგან. ნაწილობრივ რიყის ქვები და ქართული აგურიცაა გამოყენებული. საფასადო მხარეებს შორის სხვადასხვა ზომის ქვებით – “ხურდითაა” შევსებული. შემაკავშირებელ მასალად კირხსნარია გამოყენებული.

კოშკის შემორჩენილი ნაწილის ზედა დონეზე გამოყენებული აგურების განაზომები: 23,5 X 23,4 X 4; 23 X 23,5 X 4; 23 X 23 X 23 X 5 სმ.

კოშკი ამოვსებული იყო ნაყარი მიწით, ქვებით, ქართული აგურების ნატეხებით, თიხის ჭურჭლის ფრაგმენტებით. პირველ კოშკი დადასტურებული მასალის მსგავსია.

კოშკი გაბზარულია რამდენიმე ადგილას.

როგორც ჩანს, ეს კოშკი პირველის თანადროულია გალავნის გარკვეულ ეტაპამდე (XVIII-XIX სს.) საბოლოოდ (XIX ს-ის დასაწყისი) იგი აღარ ფუნქციონირებდა. ვახუშტი ბატონიშვილის 1735 წლის რუკაზე ორივე კოშკი და “დიდმის კარი” არის გამოსახული. შესაძლოა, მეფე ერეკლე II-ს დროს კარიბჭე შედარებით მაღლა და სამხრეთით გადააქვთ.

კოშკი №3

შედარებით მცირე ზომისაა. იგი მეორე კოშკიდან 6,7 მეტრითაა დაცილებული. თავისი აღნაგობითა და სამშენებლო ხასიათით გალავნის ადრეულ ეტაპს უნდა განეკუთვნებოდეს (I და II კოშკების ადრეული ეტაპის თანადროულია), ერეკლეს დროს აღარ ფუნქციონერებს).

კოშკის გარეთა დიამეტრიც 7 მ-ია; შიდა – 5 მ.; კედლის სისქეა – 2,5 მ. გალავნის სისქე – 3 მ-ია.

კედლის გარეთა პირი მოზრდილი ქვიშაქვის ფილებითაა ნაგები, რომელ შიდაც ნაწილობრივ ქართული აგურიცაა გამოყენებული.

კოშკის ნაწილი შედის თანამედროვე შენობის ქვეშ, რის გამოც მისი ინტერიერი არ გათხრილა.

№3 კოშკიდან №4 კოშკამდე გალავნის 7 მ-ია.

კედლის ქვებს შორის გამოყენებული “ქართული აგურების” განაზომი: 22 X 22 X 5 ; 23 X 22 X 5 სმ.

№4 კოშკი

გარეთა დიამეტრია – 14,5 მ. შიდა 8,5 მ. კედლის სისქეა – 3,5 მ.

ნაშენია I,II,III კოშკებისაგან განსხვავებულად. კედლის საფასადო წყობაში, ძირითადათ, “ქართული აგურია გამოყენებული. ქვიშაქვის ოთხკუთხა ფორმის ფილები, ძირითადათ, კოშკის ქვედა ნაწილშია განთავსებული. აშკარად ჩანს კოშკის სხვადასხვა სამშენებლო ფენა.

აგურის განაზომები: 22 X 22 X 4,5 სმ; 22,5 X 22 X 5 სმ.

კოშკი შეუძლია გაბზარულია, დამჯდარია ჩრდილო მხარეს.

კოშკი და გალავნის კედელი შესულია თანამედროვე შენობის ქვეშ. რის გამოც, იგი არქეოლოგების მიერ არაა გათხრილი.

მეოთხე კოშკიდან მეხუთე კოშკამდე გალავნის კედელი 25,5 მ-ით გრძელდება.

№5 კოშკი

მოზრდილია პირველი და მეორეს მსგავსად. გარეთა დიამეტრია – 18,5 მ; შიდა – 13,2 მ; კედლის სისქეა – 3,5 მ.

კოშკის კედლის საფასადო გარეთა ქვედა ნაწილი ქვიშაქვის ქვებითა და აგურის შერეული წყობითაა ნაშენი. ზედა მხარე კი მთლიანად “ქართული აგურებითაა” აყვანილი. გალავანი და კოშკი ერთნაირი ხასიათის წყობითაა გადეთებული. შემაკავშირებელ მასალად მაგარი ხარისხის კირხსნარია გამოყენებული. იგი. ყველაზე მოგვიანოდ უნდა იყოს ნაშენი.

აგურის განაზომები: 22 X 22 X 5 სმ; 22,5 X 22 X 5 სმ.

კოშკი არქეოლოგიური მეთვალყურეობის დაწყებამდეა მშენებლების მიერ “ამოწმენდილი”. ამდენად, ინტერიერში სავარაუდოთ არსებული არქეოლოგიური არტეფაქტების შესახებ ინფორმაცია არ არსებობს.

არქეოლოგიური მეთვალყურეობის პროცესისას აღსანიშნავია პირველი კოშკის დასავლეთით მეორე – პარალელური გალავნის დადასტურება. თავისი მშენებლობის ტექნიკითა და იერით განსვავებულია. უფრო დახვეწილი და შთამბეჭდავია. იგი საბრძოლო დანიშნულების ფუნქციას არ უნდა ასრულებდეს. ალბათ, უფრო კარიბჭესთან უნდა იყოს დაკავშირებული. შესაძლოა შაბაჟო დანიშნულების ნაწილს წარმოადგენდა.

ამ კედლიზე, დასავლეთ-ჩრდილოეთის მხრიდან, გადამწვარი ფენები გადადიოდა. რომელ შიდაც მრავლად ერია მინის წარმოების გადამუშავებელი ფრაგმენტები. ღოვორც ჩანს გარკვეულ პერიოდში ამ ადგილას, ქალაქ გარეთ – ხევის პირას მინის საწარმო - სახელოსნო ყოფილა გამართული. აქეე აღმოჩნდა მეოვე თამარი დროინდელი სპილენძის მონეტაც.

კოშკებისა და გალავნის კედლების მშენებლობის დროის გარკვევისათვის უთუოდ მნიშვნელოვანია სამშენებლო კერამიკის ანალიზიც. მათში გამოისახა ორი ძირითადი სტანდარტი (ზომები I და II კოშკების აგურებისაგანაა აღებული):

- I.
 - 1. 33,5 X 33,5 X 4-4,5
 - 2. 33,5 X 34 X 4,5-5
 - 3. 33,5 X 33,5 X 4
 - 4. 34 X 34 X 5

- II.
 - 1. 22,5 X 22,5 X 4
 - 2. 24 X 22,5 X 4
 - 3. 22,5 X 21 X 4
 - 4. 24 X 23,5 X 5
 - 5. 23 X 21,5 X 4
 - 6. 23 X 23 X 4
 - 7. 23,5 X 22,5 X 4

არსებული მონაცემებიდან გამომდინარე, მოზრდილი აგურების მსგავსი ზომები დადასტურებულია ადრეული შუასაუკუნეების მეორე ნახევარსა და განვითარებული შუასაუკუნეების დროს, ხოლო მცირე ზომის მსგავსი აგურები დამახასიათებელია გვიანი შუასაუკუნეების დროინდელ შენობა-ნაგებობებში.

I და II კოშკებში აღმოჩნდა მრგვალი ფორმის დამუშავებული ქვები. ისინი საბრძოლო არსენალიდანაა და გამოიყენებოდა გალავნის, კოშკებისა და შენობა-ნაგებობათა დანგრევის მიზნით. კოშკში ბირთვის ქვები ქალაქის ერთ-ერთი განადგურების დროს უნდა მოხვედრილიყო.

კოშკების გათხრებისას დადასტურდა მრავალფეროვანი კერამიკის ნაწარმი: ქვევრების, თონის, დერგის, ქოცოს, ქვაბქოთნის, ქოთნების, ხელადების მოჭიქული და მოუჭიქავი თიხის ჭურჭლების ნატეხები, ჭრაქები, სამარილები, ფაიანსის სხვადასხვა დროინდელი ჭურჭლების ნატეხები, დიდალი სამშენებლო კერამიკა (კრამიტი, აგურები), სამედიცინო დანიშნულების ჭურჭლები დამზადებული კაოლინური თიხისაგან და სხვ.

აღმოჩნდია 9 ცალი მონეტა, რომელთაგან მხოლოდ სამის იდენტიფიკაცია იქნა შესაძლებელი:

1. მონეტა თამარისა –აღმოჩნდა №1 კოშკი, 1,85 მ-ის სიღრმეზე
2. მონეტა თამარისა – აღმოჩნდა “მინის სხელოსნოში”, დამწვარ ფენაში, 1,9 მ-ის სიღრმეზე
3. მონეტა ერეკლე II, აღმოჩნდა №1 კოშკის ზედა ფენაში

არქეოლოგიური მეთვალყურეობის პროცესში გამოვლენილი არტეფაქტების და გალავნის შესწავლილი ნაწილის ანალიზი, ამ ეტაპზე, გვაფიქრებინებს შემდეგს:

1. ყველაზე ადრეული ფენა გალავნისა, შესაძლოა, ადრე შუასაუკუნეების მეორე ნაწილის კუთვნილებას წარმოადგენს (IX-XI სს.) ?! საჭიროა მეტი არგუმენტები რომელიც არტეფაქტების საბოლოო დამუშავების უნდა გამოჩნდეს.
2. შემდეგი ფენა აშკარად განვითარებულ შუასაუკუნეებს წარმოადგენს (XI-XIII სს.)
3. კოშკების ზედა დონეზე აღმოჩნდილი კერამიკა, ფაიანსი XIV-XVI სს. ასახავს
4. უტყუარია, აგრეთვე, როსტომისეული, ვახუშტისეული და ერეკლე II-სეული ფენებიც
5. ციხე-ქალაქ თბილისის გამაგრება თავისი გალავან-ბურჯებით თავის არსებობას რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს ოკუპაციასა და სამეფოს გაუქმები შემდეგ ხდება – 1801 წლის შემდგომ. იგი გეგმაზომიერად იქნა დაშლილი.

საბოლოოდ, შეიძლება აღინიშნოს, რომ ახალი თვალსაჩინო არქეოლოგიური ძეგლის გამოჩენა უაღრესად მნიშვნელოვანია საქართველოსა და მისი ათასეუთასწლოვანი დედაქალაქ – თბილისისათვის. დედაქალაქმა შეიძინა კულტურული მემკვიდრეობის შესანიშნავი ძეგლი. და რაოდენ მნიშვნელოვანია წარსულის – “ფესვების” მოვლა-პატრონობა, ეს ყველასათვის ნათელია.

ძეგლის გამოჩენას თან უნდა სდევდეს მისი დაცვაც, რაც კონკრეტულ შემთხვევაში, მის აუცილებელ და გადადებელ კონსერვაციას გულისხმობს.

